TWEEDE JAAR, N°. 228. 1838. DONDERDAG, 9 AUGUSTUS.

# DE AVONDBODE,

## ALGEMEEN NIEUWSBLAD

voor Staatkunde, Handel, Nijverheid, Landbouw, Kunsten en Wetenschappen.

ABONNEMENT
AAN HET BUREAU VAN HET BLAD,
*Warmoesstraat*, N°. 206.
En bij alle Boekhandelaars en Postkantoren van het Rijk.

Brieven, Gelden, enz., moeten *franco* worden ingezonden.

PRIJZEN
VOOR 3 MAANDEN,
te *Amsterdam* .......... f [illegible]
en *Buitensteden* franco .......... - 8.

Advertentien.
ZEVEN REGELS of minder .......... f 1.75.
Elken regel meer .......... - 25.
ZEGEL voor elke advertentie en herhaling .......... - 35.

## ATHENÆA.

Bij het lezen van dit opschrift zal welligt meer dan een der lezers vragen: wat is een Athenæum? Een Athenæum, antwoorden wij, is noch eene Hoogeschool, noch eene latijnsche school; doch heeft meer overeenkomst met eene Hooge-, dan met eene latijnsche school. De jongeling, die zijnen cursus op de latijnsche school geëindigd, en daarvan het getuigschrift ontvangen heeft, kan zich evenzeer tot admissie aanmelden bij een Athenæum, als bij eene Universiteit. Verkiest hij aan de laatste zijne hoogere studiën te voltooijen, dan blijft hij buiten alle aanraking met een Athenæum. In het omgekeerde geval is het zoo niet. Aan een Athenæum studerende, komt hij evenwel met de Hoogeschool in aanraking, want daar alleen is het, dat hij zijne akademische graden kan verkrijgen. Aan de Hoogeschool verwerft hij het meesterschap in de regten, het doctoraat in medicijnen, letteren enz.

Uit deze omschrijving van een Athenæum schijnt als slotsom te mogen worden afgeleid, dat, vermits in Nederland, voor eene bevolking van derdehalf millioen zielen, drie Universiteiten bestaan, bij ons de Athenæa niet volstrekt noodig zijn. Deze redenering wint nog aan in kracht, wanneer wij ons vaderland bij andere beschaafde Staten, zoo als b. v. met het Koningrijk Pruissen, vergelijken, over welks inrigtingen van onderwijs, hier te lande en elders, niet dan met lof gesproken wordt. Dáár telt men eene bevolking van *dertien* à *veertien* millioen inwoners, en heeft men *zes* Hoogescholen, dat is slechts het dubbeld getal Hoogescholen voor eene vijfvoudige bevolking.

De bedenking schijnt daarom ook te zijn opgekomen, of de Athenæa al dan niet als overtollig zijn aan te merken; althans uit het reeds besproken verslag over het onderwijs in 1836 blijkt, dat de Staats-kommissie ook in last had te onderzoeken: of het Athenæum te Franeker, zonder kwetsing van wetenschappelijke of andere belangen, zoude kunnen vernietigd worden? — Uit het bepaalde oogpunt van waar de kommissie uitging, werd deze vraag ontkennend beantwoord, en uit zoodanig oogpunt verbeelden wij ons, dat de kommissie te regt in dier voege geantwoord heeft.

Geheel iets anders zoude het misschien geweest zijn, wanneer de vraag geweest ware: maken de Athenæa een' nuttigen en doelmatigen prikkel uit in het hooger onderwijs? — Of: zou de vernietiging dier inrigtingen van hooger onderwijs kunnen plaats grijpen, zonder aan grondige studiën te kort te doen? Niemand, der zake kundig, zal beweren, dat het noodzakelijk is voor eenen jongeling, om zich, hetzij uitsluitend aan een Athenæum te vormen, of zelfs om eenigen tijd aan een Athenæum te studeren, alvorens de Hoogeschool te bezoeken. En in geval dit niet met grond kan beweerd worden, waartoe dan de Athenæa? Immers, wanneer men in het algemeen de inrigting der Athenæa nagaat, dan bewijst, onzes inziens, de doelmatigheid van de inrigting onzer Hoogescholen tegen de onmisbaarheid der Athenæa. Hoe klein toch is het personeel aan de Athenæa, waar, al erkennen wij ook den hoogsten en uitgebreidsten graad van bekwaamheden bij de hoogleeraren, de mogelijkheid niet bestaat om alle die vakken, welke aan de Hoogescholen gedoceerd worden, behoorlijk te onderwijzen. Zelfs in de veronderstelling, dat somwijlen in eenig enkel vak de jongeling aan het Athenæum een beter en vollediger onderwijs zoude kunnen genieten; gelden dan in weêrwil daarvan niet nog dezelfde gronden tegen de Athenæa, welke tegen de Faculteitsscholen met rede zijn in te brengen.

Wij bezitten thans drie Athenæa in ons Vaderland: te Amsterdam, gesticht in 1632, doch waarvan men wil, dat de grondslagen reeds gelegd werden in de geleerde school, welke aldaar bij den aanvang der 15de eeuw haar aanzijn verschuldigd was aan Willem en Jan Eggert of Eggertz (1): te Deventer, waarvan men de stichting doet opklimmen tot Geert Groote van Groningen, die met der daad in de 14de eeuw te Deventer eene school of broederschap stichtte, waaruit onder andere geleerde mannen ook Erasmus is voortgekomen; en te Franeker, alwaar het Athenæum een overblijfsel is der Hoogeschool te dier stede, in 1585 gesticht. Bij allen is de oorsprong eerwaardig; en wanneer wij slechts die omstandigheden in aanmerking nemen, verdienen ze voorzeker in aanwezen te worden behouden. Wil men onderzoeken, welke dier Athenæa de geleerdste mannen tot hoogleeraren heeft gehad, of welke de grootste vernuften onder zijne kweekelingen heeft mogen tellen; het kan niet missen, of Amsterdam is in staat van beiden de meesten op te noemen, omdat aldaar het getal kweekelingen grooter is geweest, zoowel als het getal professoren; het zoo even gezegde, omtrent de geringheid van het personeel, geldt niet dáár.

Van de drie inrigtingen zijn die te Amsterdam en te Deventer stedelijk; alleen het Athenæum te Franeker is een *Rijks*-Athenæum. Dáárom betrof de vraag, aan de staats-kommissie voorgesteld, enkel de inrigting te Franeker. — Wanneer men de verslagen omtrent die drie inrigtingen raadpleegt, dan zoude het stilzwijgen, dat gewoonlijk omtrent Amsterdam en Deventer wordt in acht genomen, sommigen op het vermoeden kunnen brengen, alsof die beide niet stonden onder het toezigt des Gouvernements; maar dat toezigt komt overal te pas, waar het onderwijs meer is dan huisonderwijs aan kinderen van een en hetzelfde huisgezin. De omstandigheid, dat de steden Amsterdam en Deventer in al de kosten dier inrigtingen voorzien, doet niet ter zaak.

Naar ons gevoelen, maakt de oprigting van Godgeleerde kweekscholen of Seminaria voor onderscheidene gezindheden eene instelling voor hooger onderwijs te Amsterdam onmisbaar. Misschien ware het uit dien hoofde zelfs raadzaam aan het Athenæum aldaar nog meer uitbreiding te geven, en hetzelve, uit aanmerking der bestaande Seminaria, tot eene Hoogeschool te verheffen, en met de drie bestaande Hoogescholen gelijk te stellen.

(1) Willem Eggert stond zeer in gunst bij Graaf Willem VI, onder wiens bestuur hij Tresorier van Holland werd, en met de Heerlijkheid van Purmerende begiftigd is.

## NEDERLAND.

AMSTERDAM 8 Aug. Eergisteren hebben de leden der binnen deze hoofdstad gevestigde Mobiele Societeit, ter herinnering van den roemrijken tiendaagschen veldtogt, een feestmaal in den tuin *de Nederlanden* gehouden; voorts vernemen wij, dat heden avond het lokaal der genoemde societeit, in de Kalverstraat, prachtig zal geïllumineerd worden, en onder anderen met een uitmuntend en keurig op effect geschilderd chassinet prijken, waarop al de verschillende verrigtingen en wapenfeiten der Amsterdamsche schutterij van den jare 1303, bij gelegenheid van den togt tegen de Vlamingen, tot op den tegenwoordigen dag, zijn aangeteekend.

— Door Z. M. zijn tot kadetten aan de Koninklijke militaire akademie te Breda benoemd, de jongelieden J. Strootman, G. A. J. D. van Hoey Schilthouwer, W. B. Bronkhorst, T. G. H. Driessen, S. C. L. Mesch, J. W. H. Roger, B. A. de Quaij en L. G. H. Mansfeld.

— Ingevolge daartoe ontvangen aanschrijving van Z. Exc. den minister van Binnenlandsche zaken, dd. 1 Junij 1838, n°. 110, 2de afdeeling, hebben de gedeputeerde staten van Noord-Holland ter kennisse van de stedelijke en gemeente-besturen in dit gewest gebragt, dat Z. M., op daartoe aan Hoogstdenzelven gedane vraag, heeft te kennen gegeven, geene genoegzame redenen te hebben gevonden, om de *onbepaalde* verlofgangers der nationale militie, mobile schutterij en vrijwillige korpsen, vrij te stellen van den omslag der gemeentelasten en het verrigten van hand- en spandiensten of dergelijke praestatiën, voor zoo veel zij overigens in de termen vallen van tot die lasten en diensten verpligt te zijn.

— Naar men verneemt, zal de kommissie tot de zaken der Protestantsche kerken in Neêrlands Oost- en West-Indiën voortaan op den eersten woensdag in de maand Maart, telken jare, vaceren tot het afnemen van examina van degenen, die, op Nederlandsche hoogescholen of athenæa hebbende gestudeerd, begeeren in de kerkdienst van buitenlandsche koloniën geplaatst te worden: zullende dezelve tot dat einde, vier weken te voren, bij den secretaris der kommissie, den Wel-Eerw. heere Lens, alhier, franco behooren over te leggen de noodige akademische en kerkelijke getuigschriften, benevens een schriftelijk bewijs van hunne bepaalde bestemming.

— Van Batavia wordt berigt, dat op de hoofdplaats van de residentie Bantam een gemeenschappelijk kerkgebouw voor Protestanten en Roomsch-Katholijken gebouwd zou worden; waartoe het plan, bij eene bezoekreis van den heer Buddingh, th. Dr. en predikant te Batavia, was ontworpen, en waarvoor de noodige penningen uit vrijwillige giften, zoowel aldaar als te Batavia, zouden worden bijeenverzameld, en ter bevordering van welke godsdienstige bedoeling de gouverneur-generaal aan de geestelijken van beide gezindheden te Batavia verlof gegeven had, om aldaar vier malen 's jaars dienst te verrigten.

— Bij eene dispositie van Z. Exc. den Minister van Staat, belast met de generale directie over de zaken der Hervormde Kerk enz., is vastgesteld, dat, wanneer geïmmatriculeerde ledematen van Israëlitische gemeenten, ten gevolge der vastgestelde bepalingen, de praerogatieven der immatriculatie hebben verloren, of die in het vervolg mogten komen te verliezen, derzelver, vóór het tijdstip van dit verlies geborene, ongehuwde kinderen, hetzij zoon of dochter, nogtans het regt behouden, om, bij eventueel huwelijk, tegen betaling van het hiervoor bepaalde bedrag, zich in de kerkelijke gemeente, alwaar hunne ouders of voorouders de immatriculatie-regten verkregen of genoten hebben, als geïmmatriculeerde leden der gemeente te kunnen doen inschrijven; terwijl zij, gedurende derzelver ongehuwden staat, als kinderen van geïmmatriculeerde leden steeds zullen worden beschouwd, zoodat het verlies der praerogatieven alleen als personeel zal worden beschouwd.

'S GRAVENHAGE 7 Aug. Naar men verzekert, zal Z. M. de Koning zich, tegen het einde der maand, naar het kamp bij Reijen begeven, om de troepen, die aldaar gekampeerd zijn, in oogenschouw te nemen.

— Z. K. H. de Prins van Oranje en Z. K. H. de Erfprins vertrekken morgen naar Tilburg. Morgen zullen de troepen, het tweede kamp uitmakende, bij Reijen vereenigd zijn.

— Heden morgen heeft Z. K. H. de Prins van Oranje een dejeuner gegeven op Zorgvliet, hetwelk door de leden der Koninklijke familie is bijgewoond.

— Gisteren is alhier een Pruissisch kabinetskoerier aangekomen.

BREDA 7 Aug. Omstreeks een ure dezen middag is, onder fraai hoornmuzijk, onze vesting binnengemarcheerd het schoone 2de bataljon der afdeeling grenadiers, gekommandeerd wordende door den majoor van Poolsum Booy, hetwelk ll. zondag morgen uit 's Gravenhage vertrokken is; hetzelve is bij de ingezetenen ingekwartierd en zal morgen ochtend zijnen marsch naar het kamp voortzetten. De verdere garnizoens-verandering, welke gisteren door ons als alhier op handen zijnde vermeld werd, heeft heden plaats gehad; terwijl overigens nog in den vroegen ochtend door deze stad gekomen is het 2de bataljon der 8ste afdeeling infanterie, van Bergen-op-Zoom naar het kamp gaande.

BERGEN OP ZOOM 6 Aug. Op gisteren en heden zijn alhier uitgemarcheerd het 1ste bataljon der 8ste afdeeling infanterie, onder bevel van den majoor Wilhelmie, en het 2de bataljon, onder bevel van den majoor van der Heyden, zich begevende naar het kamp bij Reijen; waarna mede alhier binnengemarcheerd zijn, het 1ste en 2de bataljon der 18de afdeeling, onder bevel van de majoors van Windsheym en Umbgrove.

Een groot gedeelte der herstellingen en verdere werkzaamheden aan de fortificatiën zijn voltooid.

NIJMEGEN 7 Aug. Als eene bijzonderheid kan vermeld worden, dat op gisteren, op het bureau van den Burgerlijken Stand alhier, aangegeven is, de geboorte van vier tweeling-paren, waarvan een paar geboren is den 4den Augustus en de drie overige tweeling-paren geboren zijn, *op hetzelfde uur* van den 5den Augustus.

— Gisteren morgen vertrok van hier naar het kamp bij Reijen de staf en het flank-bataljon der 9de afdeeling infanterie, en des middags keerde de staf en het tweede bataljon der 2de afdeeling infanterie van daar herwaarts terug. Het eerste bataljon dier afdeeling is te Grave achter gebleven, om aldaar gedurende eene maand garnizoen te houden en daarna mede alhier terug te komen. Ook is de staf der 2de divisie in dit hoofdkwartier, uit het kamp bij Reijen, aangekomen.

LEEUWARDEN 6 Aug. Op Vrijdag den 3 dezer heeft alhier de jaarlijksche harddraverij, vastgesteld bij besluit van Z. M. den Koning van den 31 Mei 1823, op de gewone plegtige wijze plaats gehad. Twaalf van de meest bekende harddravers hadden zich ter mededinging naar den prijs, bestaande in eene keurig bewerkte gouden zweep, aangegeven, dewelke is behaald geworden door het paard, in eigendom toebehoorende aan den heer A. van der Hoop, te Amsterdam.

HELDER 6 Aug. In deze gemeente is aangekomen de Prins van Reuss de Schleiz en gevolg; Z. H. bezigtigt het merkwaardige en zal heden avond weder vertrekken.

HOORN 7 Aug. Groot is de rouw onder de ingezetenen over het verlies onzer fraaije kerk, het grootste sieraad dezer stad. De belendende huizen hebben niet geleden, hoezeer de vrees aanvankelijk groot was. De kerk is geheel uitgebrand en maakt eene ontzagwekkende vertooning, daar het metselwerk, van alle pleister en sieraden ontbloot, het bewijs oplevert van eene

## MENGELWERK.

### WILLEM DE EERSTE.

Behoort aan de dankbaarheid, in de rei der deugden, een voorname rang, dan voorzeker is het pligt, de verdiensten van die voorname mannen, welke bevrijders van volken en grondleggers van Staten waren, in behoorlijk licht te plaatsen, en hunne gedachtenis bij het nageslacht te doen voortleven.

Onder die mannen bekleedt de stichter van *Noord-Nederlands* vrijheid, WILLEM I, ontwijfelbaar eene voorname plaats. Hij is eene van die weinige heldere sterren der geschiedenis, welke licht, verwachting en vertrouwen schonken, te midden van zoo vele duisternis, als, in de zestiende eeuw, aan *Europa* zulk een treurig aanzien gaf.

Zoo vaak WILLEM I, zoo dikwerf vader WILLEM genoemd wordt, denkt men van zelf aan den bevrijder der voormalige Republiek, den vestiger der onafhankelijkheid van de Nederlandsche gewesten, eenmaal, door de Unie van *Utrecht*, naauwer aan elkander verbonden; ook wij willen hem, als zoodanig, gedenken; maar tevens niet onopgemerkt laten, wat hij was, wat hij deed voor Zuidelijk *Nederland*, voor *België*, om ook de bewoners daarvan aan vreemden dwang te onttrekken, en te doen deelen in alle die voorregten, door welke *Noord-Nederland* vroeger tot zulk een' welstand, ja tot zulk een aanzien onder de Mogendheden van *Europa* opklom, als waarvan de sporen niet ligtelijk worden uitgewischt. Ook te dezen aanzien heeft hij een' onsterfelijken roem verworven; ook hier behooren zijne verdiensten niet voorbij gezien te worden.

Onze WILLEM I, als PRINS VAN ORANJE (blijkens de genealogie van zijn stamhuis), WILLEM IX, werd geboren den 16den April van het jaar 1533, uit WILLEM VAN NASSAU en JULIANA VAN STOLBERG, die gezegende moeder, welke op haar vijf-en-zeventigste jaar zich verheugen mogt in honderd drie-en-twintig kinderen en kinds-kinderen, uit haar voortgekomen. Zijn vader ontviel hem, toen hij nog maar negen jaar oud was. De Keizer KAREL V liet hem in zijne kamer opvoeden. Gaarne onderhield hij zich met hem; pleegde met hem raad van zeer jongs af; schonk hem zijn onbepaald vertrouwen; liet hem de geheime gehooren van ambassadeurs en anderen bijwonen, en zoo hoog stond de nog jeugdige ORANJE in achting, dat toen KAREL, MAXIMILIAAN VAN EGMOND voor zijne diensten willende beloonen met diens graafschap *Buren* tot een hertogdom te verheffen, deze daarvoor bedankte; doch, in plaats daarvan, den Keizer verzocht, wel het huwelijk zijner erfdochter ANNA met den PRINS VAN ORANJE te willen bewerken. KAREL voldeed daaraan, en dat huwelijk werd in 1550 voltrokken.

Het is waar, de voorvaderen van WILLEM I. stonden reeds vroeger in hoog aanzien, zoodat, om alleen dit te noemen, uit zijn stamhuis een ADOLF VAN NASSAU zelfs den Keizerlijken zetel mogt beklimmen; ook hadden leden van zijn geslacht aan Keizer KAREL V reeds zeer gewigtige diensten bewezen. Aan de ijverige bemoeijingen des broeders van WILLEM'S vader, HENDRIK II, bijgenaamd *de Groote*, had KAREL het te danken, dat niet *Frankrijk's* Koning, FRANÇOIS I, maar hij zelf de Keizerlijke kroon verwierf, waardoor hij het toppunt van grootheid bereiken mogt. Met dat al zullen het wel voornamelijk de persoonlijke hoedanigheden van onzen WILLEM geweest zijn, die hem zoo vele onderscheiding deden te beurt vallen. En wie meer, dan KAREL V, was in staat en bevoegd, om die hoedanigheden op te merken en op prijs te stellen? Wat mogt hij van dezelve niet verwachten voor het volgend rijksbestuur van zijnen zoon, PHILIPS II, wien juist dat alles ontbrak, wat vooral de Nederlander in ORANJE moest beminnen, en wat zoo volstrekt noodig is, om dien standaard wel te besturen. Wij zullen, in den loop dezer beschouwing, te meermalen gelegenheid vinden, om dit op te merken.

De eerstemaal, dat wij onzen WILLEM, met opzigt ook tot de *Nederlanden*, in openbare betrekking zien optreden, is, daar de HERTOG VAN SAVOYE het bevel over 's Keizers leger in de *Nederlanden* nederlegt, en KAREL hem, ORANJE, in diens plaats benoemt, zonder aanzoek van zijnen kant, en ondanks de aanbevelingen, door de gouvernante MARIA, van andere ervaren bevelhebbers. Hij kweet zich van die betrekking, nu twee-en-twintig jaren bereikt hebbende, op eene lofwaardige wijze, daar ook zijne bekwaamheden in den krijg door bevoegde beoordeelaars nooit in twijfel getrokken zijn, zelfs niet toen hij tegenover eenen ALVA stond, en het geluk hem niet zoo diende als b. v. eenen EGMOND. Doch, wat vermogen de grootste hoedanigheden in eenen veldheer, wanneer hij over geen leger te beschikken heeft, en de geldader voor hem niet vloeijen wil? Thans schoot hij, als bevelhebber in de *Nederlanden*, 1,500,000 livres van het zijne er bij in, dat hem nimmer vergoed werd. Maar wat WILLEM voorstond, stond hij voor met geheel zijne ziel, met geheel zijn gemoed, en met alle krachten; en zou dan eigen geldelijk belang niet bij hem ondergeschikt zijn geweest?

Het was toen, dat de Keizer hem te *Brussel* ontbood, om de overdragt der regering op PHILIPS bij te wonen. ORANJE was mede bij het geheim gesprek van den vader met den zoon, zoo belangrijk, om de wijze lessen en hartelijke vermaningen, uit KARELS diepe menschenkennis en veelvuldige ervaring geput. De Keizer mogt, niet zonder bezorgdheid, de opvolging van PHILIPS te gemoet zien, daar het verschil van diens karakter met het zijne hem niet ontgaan kon; doch zijn oog was voornamelijk op ORANJE gevestigd, en deze boezemde hun geruststelling in. Kon hij ook vermoeden, dat PHILIPS geene behoefte zou gevoelen, om in zulk een' man steun te zoeken? Hij beval zijnen zoon, den Prins de orde van het *Gulden Vlies* te verleenen, hetwelk in de eerste vergadering des kapittels dan ook plaats had, en dit moest strekken tot een eerst onderpand van genegenheid, hoogachting en vertrouwen. Kort daarna werd dan ook ORANJE benoemd tot Stadhouder van *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Vriesland*, en met twee zendingen belast, de eene om de afgestane Keizerlijke kroon aan FERDINAND over te brengen; en de andere naar den rijksdag, om bij de verkiezing en huldiging van FERDINAND tegenwoordig te zijn.

Maar van meer belang voor de *Nederlanden* was eene derde zending. KAREL V was met *Frankrijk's* Koning HENDRIK II in eenen nieuwen oorlog gewikkeld geworden. Het doel van dezen was *Napels* aan *Spanje* te ontrukken. Het krijgstooneel was in *Italië* en in de *Nederlanden*; ginds stond ALVA, hier, vroeger, de hertog VAN SAVOYE. De roemrijke overwinning, door EGMOND, dezerzijds, bij *St. Quentin* behaald, baande den weg tot vrede, door PHILIPS evenzeer als door HENDRIK verlangd. Door PHILIPS waren tot de onderhandeling, die te *Chateau-Cambresis* haar beslag kreeg, benoemd: ORANJE, ALVA, DE SILVA, PERRENOT en VIGLIUS. Maar vooral wist ORANJE dien vrede tot stand te brengen door zijne bemiddeling met den te *St. Quentin* gevangen genomen connestabel MOMMORANCY en den maarschalk VAN ST. ANDRÉ. Deze vrede was zoo voordeelig voor PHILIPS en de zijnen, dat, volgens opgave van eenen Spaanschen schrijver, *Frankrijk* daarbij afstand moest doen van honderd acht en negentig bezette sterkten en onderhoorigheden